

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, доцента Соколової Ганни Борисівни на дисертаційну роботу Шипелік Тетяни В'ячеславівни «Психологічні особливості становлення особистості підлітків з інтелектуальними порушеннями легкого ступеню», подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.08 – спеціальна психологія

На сучасному етапі реформування освітньої політики в Україні одним із пріоритетних напрямів є всебічний розвиток людини як особистості, формування тих цінностей, які необхідні для успішної її самореалізації в суспільстві. Першочергове завдання полягає у перетворенні української освіти на інноваційне середовище, у якому діти набуватимуть необхідних ключових компетентностей у життєдіяльності. У цьому контексті особливої значущості набувають питання навчання, виховання та надання комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами, зокрема з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеню.

Слід заважити, що проблема розвитку, навчання і виховання осіб з порушеннями інтелекту надзвичайної актуальності набула в останні десятиріччя й різнобічно досліджувалась науковцями у галузі спеціальної педагогіки і психології. Втім, попри значний внесок вітчизняних і зарубіжних дослідників, у колі наукових дискусій залишається актуальною проблема становлення особистості дітей підліткового віку з порушеннями інтелектуального розвитку.

Це дає підставу вважати, що дослідження Т. В. Шипелік, спрямоване на пошук продуктивних шляхів подолання низького рівня соціальної адаптації підлітків з особливими освітніми потребами і передумов становлення їхньої особистості, виконується в контексті новітніх теоретико-методологічних

підходів, має наукову новизну та теоретичне значення як для спеціальної психології, так і психології особистості.

У дисертації переконливо обґрунтовано актуальність теми, правильно визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, розкрито теоретико-методологічну основу, чітко визначено наукову новизну і практичне значення роботи, наведено відомості про експериментальну базу та апробацію результатів, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У дисертаційному дослідженні автором проведено ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми становлення особистості підлітків з порушеннями інтелекту легкого ступеня, проаналізовано загальні закономірності формування особистості та адаптивні можливості в підлітковому віці; уточнено категоріальний апарат, зокрема таких понять як «оптимальне становлення особистості», «дисгармонійний розвиток особистості».

За результатами теоретичного аналізу автором науково обґрунтовано та розроблено структурну модель, в якій особистість підлітків представлена у вигляді двох найважливіших взаємопов'язаних сфер: життєво-смислової та емоційно-вольової.

За моделлю життєво-смислова сфера забезпечує надбання сенсу життя, реалізацію та автентичне буття особистості. Емоційно-вольова сфера охоплює духовний вимір особистості, а також за узгодженість і цілісність внутрішнього світу особистості.

Слід відзначити, що дисертанткою проведена значна робота щодо систематизації термінологічного апарату досліджуваної проблеми. Проведено аналіз понять у контексті оптимізації особистісного становлення, а саме: дисгармонійний розвиток, низькогармонійний рівень особистості, порушення норми особистості, оптимізація особистісного становлення підлітків.

Узагальнені підсумки теоретичної основи склали підґрунтя розроблення психодіагностичного комплексу щодо з'ясування особливостей

становлення особистості підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня.

Дисертантом ґрунтовно представлено результати комплексного експериментального дослідження та з'ясовано рівні особистісного розвитку підлітків з порушеннями інтелекту легкого ступеня. За результатами констатуючого експерименту встановлено три рівні особистісного розвитку: високогармонійний, середньогармонійний, низькогармонійний. Авторкою визначено наявні психологічні особливості підлітків з порушеннями інтелекту легкого ступеню та експериментально доведено, що життєво-смилова і емоційно-вольова сфера підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку формується з помітною затримкою, що зумовлює дисгармонійний характер їхнього особистісного становлення, яке відбувається на тлі несформованого механізму до саморозвитку та значно знижує адаптаційний потенціал таких підлітків.

Результати експериментального дослідження були покладені в основу розроблення й апробування програми з оптимізації становлення особистості підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня.

На особливу увагу в дисертаційній роботі Т. В. Шипелік, як на нас, заслуговує розроблена програма з оптимізації особистісного розвитку підлітків з порушеннями інтелекту легкого ступеня, що експериментально підтверджено.

Цінним є те, що програма з оптимізації особистісного розвитку підлітків включає в себе наступні складові: дельфінотерапія, казкотерапія, та когнітивна психотерапія, що дає можливість комплексної інтегрованої підтримки. Зміст програми реалізується груповою формою роботи у поєднанні з тренінгами, ігровою, розвивальною, психокорекційною, психотерапевтичною та просвітницькою діяльностями. В основу програми вміщено психологічну роботу розвивального, психокорекційного та психотерапевтичного впливу на становлення життєво-смилової і емоційно-вольової сфер у структурі особистості підлітків.

На нашу думку, Тетяною Вячеславівною Шипелік підібрано оптимальні методи гармонізації особистісного становлення підлітків, що сприяє становленню життєво-смислової і емоційно-вольової сфер особистості завдяки створення позитивного емоційного фону, активації конкретно-образного мислення та збагачення пізнавального досвіду.

В результаті апробації програми з оптимізації особистісного становлення підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку зафіксовано позитивні зрушення у розвитку адаптаційних можливостей.

Поряд з цим хотілося б додати, що у дисертації представлено досить детальний кількісний та якісний аналіз отриманих результатів.

Варто відзначити, що вперше, на основі наукового пошуку дисертанткою визначено закономірності становлення особистості підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня, виявлено психологічні особливості становлення особистості підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеня, що виявляються з боку: життєво-смислової сфери у низької цілеспрямованості, нездатністю до планування свого майбутнього, низькою спроможністю до саморозвитку і самоудосконалення, нездатність до самоконтролю; емоційно-вольової сфери в низькій самомотивації, незрілості вищих емоцій, нездатністю до самоконтролю, слабким розвитком емпатії, слабким розвитком диференціації емоцій.

Достовірність результатів підтверджується теоретичним обґрунтуванням проведеного дослідження, поєднанням кількісного та якісного аналізу отриманих емпіричних даних.

Як позитив, хочемо відмітити й використання дисертанткою при статистичній обробці отриманих експериментальних даних методів математичної статистики (кореляційний аналіз Пірсона, кутовий розподіл Фішера для встановлення структурних зв'язків між психологічними характеристиками особистості).

Висновки дисертаційного дослідження повністю відображають отримані результати, відповідають меті, поставленим завданням та науковій новизні роботи.

Заслужують на увагу й розроблені автором додатки, у яких подано великий обсяг діагностичного інструментарію та експериментальні результати дослідження.

Поряд з цим, принагідно відмітити і кількість впроваджень та апробацій результатів дослідження на конференціях та семінарах різних рівнів, географія яких є досить широкою (Йокогама, Варшава, Каунас, Львів, Харків, Запоріжжя, Суми, Одеса, Краматорськ, Кам'янець-Подільський, Київ).

Результати та основний зміст дослідження висвітлено у 33 публікаціях, з яких: 8 одноосібних статей у наукових фахових виданнях України, у тому числі - 2 у виданнях, що включено до міжнародних наукометричних баз; 20 публікацій апробаційного характеру; 4 публікації в інших виданнях.

Таким чином, дисертаційне дослідження є завершеним дослідницьким проектом, який виконаний на належному науковому рівні, відрізняється логічною структурою і послідовністю. Результати проілюстровано достатньою кількістю таблиць і рисунків.

В цілому, позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Т. В. Шипелік, вважаємо за необхідне висловити окремі зауваження та побажання:

1. У теоретичній частині дослідження достатньо глибоко проаналізовано вітчизняні наукові джерела, разом з тим, на нашу думку, дещо менше уваги приділено працям зарубіжних науковців, що б підсилило подану інформацію і розширило діапазон проблеми, яка досліджується.

2. Запропонована у роботі програма з оптимізації особистісного становлення підлітків з порушеннями інтелекту легкого ступеню вміщує компоненти, що забезпечують створення позитивного емоційного фону, становленню емоційного інтелекту, активації конкретно-образного мислення, що досить важливо, але слід було б наголосити на їхній взаємодії тому, що недоліки в розвитку одного з цих процесів неодмінно відбиваються у

недоліках другого, тому було б логічно висвітлити у програмі психокорекційну роботу з розвитку цих процесів поряд з психологічною роботою розвивального, психокорекційного та психотерапевтичного впливу на становлення життєво-смислової і емоційно-вольової сфер у структурі особистості підлітків з порушеннями інтелекту легкого ступеня.

3. У експериментальній частині дисертації досить вдало дібрано і описано програму оптимізації особистісного становлення підлітків з порушеннями інтелектуального розвитку легкого ступеню. Тож, на нашу думку, було б доцільним викласти матеріали дослідження у практичних розробках для педагогічних працівників з метою надання корекційно-розвивальних послуг для підлітків, які відвідують різні типи закладів освіти, зокрема з традиційною системою спеціальних закладів освіти.

4. Апробація результатів дослідження відбувалась на базі як освітніх так і медичних закладів. Варто уточнити, чи була процедура корекційно-розвивальної роботи подібною чи мала якісь процесуальні відмінності.

5. У формувальній частині дослідження використовується такий інноваційний підхід, як елементи дельфінотерапії. Проте, для перенесення цього методу у широку практику необхідно розробити методичні рекомендації й механізм практичного впровадження, адже практикуючий психолог самостійно без наявного додаткового обладнання та практичного інструментарію скористуватися ним не зможе.

6. У тексті автореферату та дисертації мають місце русизми, мовно-стилістичні та граматичні огріхи, орфографічні неточності, технічні помилки тощо.

Втім, в цілому висловлені зауваження суттєво не знижують загальної позитивної оцінки роботи. Дослідження «Психологічні особливості становлення особистості підлітків з інтелектуальними порушеннями легкого ступеню» є цілісною, завершеною, самостійною працею, спрямованою на вирішення актуальних для спеціальної психології завдань.

Таким чином, за науковою новизною отриманих результатів, їх теоретичною значущістю, практичним значенням і достовірністю дисертаційна робота «Психологічні особливості становлення особистості підлітків з інтелектуальними порушеннями легкого ступеню» відповідає вимогам МОН України, що висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор – Шипелік Тетяна Вячеславівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.08 – спеціальна психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, доцент кафедри
дефектології та фізичної реабілітації

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Г. Б. Соколова